

Učiteljski Tovarš.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX.

V Ljubljani 1. februarja 1869.

List 3.

Kdo more odgojevati.

Ako je resnično, da je duša samosvoje bitje, samostalen duh, je ravno tako resnično, da ona svoje delovanje pokaže z razumom in voljo. Um dobiva zapopadke po vnanjih čutih; on sklepa in misli, ogreva se pa pri solncu véd in učenosti. Volja pa na podlagi čutil in poželjenja dela slabo, ali dobro, prinaša blagor, ali gorjé; njeno solnce pa je krepost. Misel vodi človeka, da spoznava zemljo in prikazni v naravi, čutenje mu pa odpira skrivnosti v nebesih; mislé, premišljevajè in čuté pride človek do resnice; da pa to res v svojem sercu čuti, to pa neposrednje pride po veri, razodenji in navdihovanji. Čutiti in občutiti (to je v svojem sercu prepričan biti) je poslednji dokaz resnice, to je resnice v duhu in v Bogu. Naj večje resnice kreposti imajo v čutenji svoj vir.

Te dve vlasti ste v naj tesnejši zvezi med sabo, vendar je vsaka sama za se, vzajemno se namenu primerno podpirate; lahko ste pa tudi med sabo v nasprotji. Pri naj bolj razsvetljeni pameti pa dostikrat prebiva v eni in tisti duši naj hudobnija volja, in dobrohotne volje je lahko tudi tisti, ki ima prav plitvo pamet.

Ako mi je na prosto voljo dano, izvolim raji nevednega pa dobrohotnega v svojega soderžavljana, nego hudovoljnega učenjaka, pri katerem bi imel živ pekel. Iz tega sklepam: dobrohotna volja je blažji in imenitnejši dar, kakor obsirno znanje.

Gotovo je pa, da sta odgoja in poduk le ta čas prava, kedar z umom vred enakomerno izobražujemo serce, da sta

tako najbližjeji vzora, to je: da um razmere materijalnega sveta jasno in razločno pregleduje in presoja, serce pa živi in gospodari po postavah moralnega sveta.

V vidnem (čutnem) in moralnem svetu je neka čudna analogija (podobnost). Primerjam človeško dušo prav rad s solncem, katero ob enem sveti in svoje gorke žarke razpošilja, iz duše pa izvira delovanje uma in serca. Oba nastaneta, napredujeta in ravnata po svojih postavah. Človek se lahko uči teh postav, ter jih obrača v svojo korist, ako ne, je na škodi, ker postava je taka, da je človeški otrok ne more preverniti.

Po teh postavah se vname in svéti vednost le samo od vednosti; dobro serce se pa zbuja, razvija in srečno postane le, kedar se vname pri dobrem sercu.

Kdor odgaja, stopa doli s čutečim sercem do gojenca, ga vsega obsega in presega opazovaje, kako se mu serce razvija in kako prihaja do spoznanja samega sebe; odgojitelj primerja, popravlja in skuša njegovo serce sebi enako narediti. — Kdo more odgojevati? To nalogo prevzame pri otroku v nježni starosti mati, pozneji pa družina. Za odrejo tedaj skerbí družina; in ko bi oče ali mati um in serce otrokovo mogla pripeljati do naj višje mogoče stopnje, ni ga človeka na svetu, da bi imel pravico vtikati se v njih delo. Pa le malo družin more spolnovati to nalogo, zato pa so šole. Šola je tedaj v pri pomoč domači hiši in sega v njeno delovanje, ako pa hoče otrokom dobro, mora nadaljevati le tako, kakor je začela domača hiša. Od koga pa dobivate družina in šola svoje misli o sercu in čutilih, ako ne od cerkve? Ta je posrednica med Bogom in svetom.

Od tod izvira tudi cerkvena nadoblast nad družino in šolo, ker vodi in verdeva odgojo po večnih postavah, ktere veljajo za dušni svet. Teh postav nismo naredili, ravno kakor optikar ni naredil postav o svetlobi; a mi smo samo čuvaji in varhi teh postav, ter smo za nje odgovorni, tedaj zahtevamo v imenu cerkve pravico do odgoje in smo zoper naprave, na katerih eden tako, drugi drugače čutila, ki se ravno zbudajo, béga ali celó mori z merzlo sapo nejevere. Nikdar ne moremo biti za šole brez vere zakona. Nihče ne more reči: „Vednost nima nič z vero opraviti“. Nikakor ni tako. Vera je solnce, in pri tej svetlobi se še le svet in njegove razmere pokažejo v pravi luči. In kaj je mar vednost, ako ne spoznanje te razmere?

Dan danes ne more nihče, ako noče samega sebe slepiti, terdit, da vednost nima ničesa z vero opraviti. Modroslovje govori od začetka našega bitja, in je samo verske postave stavilo; zgodovina ne more iti mimo božjega kraljestva na zemlji, da bi se ne ozirala na to kraljestvo, v katerem se človeštvo giba. Naravoslovje je postalo v resnici orožnica, v kateri kujejo orožje, s katerim napadajo razodenje božje, dan danes še celó katekizem in svetopisemske zgodbe hočejo razlagati s posvetno modrostjo.

Po mojih mislih učenost in božje razodenje si ne morete biti v nasprotju, ker vsa vednost in vse občutenje izvira le od enega stvarnika.

Izvor modrosti in vere je Bog; ako ga ta dva potok^a zgrešita, morata se posušiti; tisti pa, ki nočejo poznati izvora, ne morejo biti niti modri niti verni. *)

V šoli pa se vednost ne razsvita samo po sebi, ampak ljudje jo učé, in znano je, da spoznanje večkrat služi volji, kjer potem v vednosti ravno tako laže, kakor v navadnem življenji.

Na drugi strani se pa tudi spoznanje more motiti in voljo s sabo potegne; kratko rečeno: v šoli vsak učitelj sam sebe predstavlja in kaže. Ni dvombe, nagon samega sebe ohraniti, je tukaj mogočen. Ta nagon ne obstoji le v telesu, ampak tudi v duši; kaj mar ni resnica, da se vsak prizadeva razširjati svoje misli, svoja čutila, in da se tako izliva je jih v duše drugih, v spominu ohrani? Kaj mar ni resnica, da si vsak išče prijateljev za svoja načela, da se tako razširja in množi, kakor vsejano seme po svojem sadu?

Je pa še resnica, ktere nihče ne more tajiti. Nraven učitelj sprejme in oznanuje pravno učenost, nenraven pa spridi učencevo serce. Tudi od tega priča življenje; v žalostnem spominu je še, kaj so vse govorili vseučeliščini dijaki na shodih v Parizu in Brüsselu. Ni tedaj resnično, da bi ne bilo vere pri vednosti, in da bi vednost do npravnega življenja ne imela nikakoršnega vpliva . . . .

(cf. govor v. č. g. dr. J. Kruesca).

*) „Fons sapientiae et religionis Deus est, a quo si hi duo rivi aberraverunt, arrescant necesse est, quem qui nesciunt, nec sapientes esse possunt, nec religiosi.“ Cicero.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

O. Govoril sem ti dosihdob od gorá po Kranjskem; sedaj ti pa hočem še nekaj povedati od jam po tej deželi.

J. Od česa pa pridejo te jame?

O. Ravno tisti, ki je hribe postavil, skopal je tudi te jame. Učeni možjé, ki zemljo preiskujejo, pa to tako razlagajo, da postali so takrat, ko se je iz srede zemlje vzdigoval sklad za sklodom, vmez votli prostori tako n. pr. kakor se iz hleba skorja vzdigne, sredica pa je sim ter tje pri rahlem kruhu votla ali lukinčasta. Ker se pa že tavžente in tavžente let v nekatere teh jam reke vlivajo in zopet iz njih izlivajo, so pa postale te jame toliko prostorne, kakor so sedaj. Naj glasovitnejše so v porečji Pivke, Unce pa Reke.

a) Postonjska jama steguje se v podzemlji pri Postojni 1450' na dolgo, in je v tako zvanem Domu 24° široka in 15° visoka. Izmed obilnih postranskih jam je Ferdinandova jama, ktera iz Doma nad glavnimi prehodi pelje, največja in 900° dolga. Reka Pivka vije se po tem pozemeljskem svetu.

b) Bližnja jama sv. Magdalene ima jezero, ob katerem živi glasoviti močerad „človeška ribica“; v hraški kotlini je pečina v Predjami; tam notri je stari grad s kapelo; v pečini so še višeji tri jame.

c. Planinska jama, glasovita po svojih velikanskih kapnikih, po kateri teče Pivka v 10° široki strugi, prihajaje po tem iz pod nje na dan pod imenom Unca, ki je 2000' dolga, se razcepi v dve roki in je 15—40' visoka.

d. Jama pri sv. Kocijanu, v katero se izteka potok Rakek, ima prelepe okolice.

e. Št. Kocijanske jame (4), ki jih preteka Reka, izgublja se v poslednji izmed njih, niso sicer velike, pa so pogleda vredne.

f. Tudi na Dolenskem so goste jame s ponikvami, izmed katerih sloví zlasti mokriška pri Turjaku. Tudi v pečinah po vsi kranjski deželi se nahaja dokaj jam, v katerih se najdejo zverinske kosti iz časa potopov; bolj pogosto se pa dobivajo po kraških podzemeljskih luknjah.

Vodé.

O. Poprej sva govorila od gorá, poglejva pa sedaj vodé, ktere pritekajo iz njih!

J. Kako pa tekó kranjske vodé in kám se izlivajo?

O. Kakor je lega gorá zeló različna in je velik razloček med Gorenskim, Dolenskim in Notranjskim, tako je tudi pri vodah. Gorenške tekoče vode so sploh odperti in vodnati toki, toda, ker je Gorensko visoko in tla naklonjena, so prave bi-
strice. Na vzhodnem Dolenskem ima edini metliški svet odperte toke. Suha Krajina pa spada k povodju ali porečju ponikvaric; porečje Kolpe in nje pritoka Čubranke obsega samo njeno dolino; potoki, ki se na njeni severni strani izcejajo in v Ljubljano teko, imajo še le na ravnini očitna ustja. Tudi Notranjsko, izvzemši ipavsko dolino, spada v podrečje samih ponikvaric. Kranjske vodé, dasiravno je dežela majhna, tekó vendar k dvojnemu morju.

J. Ktero je to morje?

O. K jadranskemu morju teko:

a. Vipava, na Kranjskem samo $1\frac{1}{2}$ milje dolga, zeló plitva in neznatne širine, pada po 600' na miljo, izliva se po 6 milj dolgemu teku v Sočo pod Zavodno na Gradiškem.

b. Idrica ima v kranjski deželi samo $2\frac{1}{2}$ milje dolg tek (ves skup 6 milj dolg), izliva se v Sočo pod sv. Lucijo na Goriškem.

c. Reka izvira pri Podgrajah na isterskih tleh, in ima v kranjski deželi čez 6 milj dolg tek, pod zemljo se skriva v st. Kocijanski dolini, pa prikaže se po $1\frac{1}{2}$ milje dolgemu podzemeljskem teku pri Trebiču nad Terstom; pod imenom Timav prikaže se pri Devinu kakor močna 150' široka in morskim ladijam priležna reka, ter se po 500' dolgemu teku spušča v morje. Od njenega ravnega, $8\frac{1}{2}$ milje dolgega teka je $4\frac{1}{2}$ milje pod zemljo. Ne manj nenavadna so razmerja njenega pada. Od virov (2100') do prvih ponikev iznaša nje pad 1000' (naglost 250' na 1 miljo), pred poslednjim ponorom v zemljo 360' na 1 miljo, od tu do Trebiča 461' na 1 miljo; ves ostali pad tje do ustja 16' na 1 miljo. Nje pritoki, ki jej dohajajo malo ne vsi iz lukenj, niso nič kaj znatni.

(Dalje prih.)

Stari in mladi Slovenec.

Lajati.

O. Lajati a) latrare, contumelia afficere, cf. lat. la-mentum, la-tro scr. rã; b) insidiari scr. lâ capere, accipere v. lovü.

S. Lajati latrare je tedaj tudi psovati in loviti, lajatelj, lajateljstvo insidiae, laj vituperatio, lajëivü iurgiosus ki koga z lajnom, ali ki rad na druge laja; lanãti t. j. zalajati serb. lanuti, (morebiti nam. lav-lajnuti; cf. gr. *ἐλαω*.)

Lebedi.

O. Le ruski Slovan je ohranil še mojo obliko; ini pišete zdaj lobod, labod-ud-ut. Kaj, ko bi se poprijel moje nekdanje pisave lebedi m. gen.-di cygnus?

S. Kakor drugi, tako jaz.

Ležaga.

O. I ležahü cetus, piscis cartilaginosus.

S. Korenike slovenske mi razua tega zaznamnja lahko le g a n a, ali hrusta, ki leži, kakor kaki kit ali morski som!

O. Ležaga suff. videtur esse j a g a cf. vinjaga t. j. vinski grozd; ležahü vox, ni fallimur, formata ad similitudinem graeci κῆτος, quod interpreti a κείται pendere videbatur.

Lemeši.

O. Aratrum, vomer; cf. oserb. lemić frangere rad. lem, unde lomü; nserb. lemjaz sprosse (der leiter).

S. Jaz pravim sedaj lemež, drugi Slovani imajo pa lemeš in lemeš, kakor Vi. Lemez je črnogorski tudi prekla ali preklada na strehi.

Libavü.

O. Libêvü-ivü gracilis; libêvati-êvêti debilem fieri na pr. jeliko têlo silinêeti, toliko duša libêvêeti.

S. Ker pravite nsl. libivo pulpa in čes. liběvy, libivy pulposus, mi utegne kterikrat služiti i Vaš libav-ev-iv (cf. schlank u. schwächtig).

Lisü.

O. Lisü m. vulpes mas, lisica f., lisë vulpecula.

S. Za mošk. imam nsl. lisjak in lisec; lisiliska mi rabi malokdaj, pa je oblika pripravna. Vidim, da mi je pisati lisjak (Fuchs), lisica, lisjačica, ne pa lesjak (Holzer), lesica. Jeli korenika v stsl. listi čes. lest, lsti, instr. pl. lstmi, fraus dolus, listiti decipere (cf. goth. lists, germ. list)?

Lihū.

O. Lihū adj. redundans, nimius, comp. liše plus-maius; lihva usura (cf. goth. leihvan nhd. leihen) itd.

S. Slovani rabijo tolikrat besede iz te korenike; jaz jo imam že tudi v briz. spom. lih o-jedenje lih o-pitje t. j. premnogo, nezmerno jedenje in pitje; sicer pa morebiti v reku lih ali sodev (sodu-a, sodati, liho ali sodev igrati, so-déti)?

O. Stsl. tokūmoje i lihoje, hrov. tako ili liho, čes. suda či licha par-impár; lihū je tudi malus p. dobro ili liho, lisi ljudije, čes. lichy (schlecht, schwach; unaufrichtig; falsch, unecht, ungerecht).

Ličina.

O. Ličina larva, to kar krinka; ličiti formare, -sę simulare, ličinikū sudarium (ličnjak).

S. Liceděj in licemērū simulator, hypocrita, fallax (Gleissner), iz lice in mērū scr. mē, unde mēniti mutare, homo, qui vultum mutat.

Lobū.

O. Navadniše mi je lūbū calvaria, lubina calva, lūbinū i lūbivū; vendar tudi lubina in lābina.

S. Rus ima sedaj lobū t. j. čelo, loban t. j. človek z velikim čelom, lobnoe mēsto t. j. morišče; Čeh leb (lbu) t. j. a) glavni črep ali čepinja, b) obel grič, holm ali kogel; lebk a čep in čelada; leban-en je česk. moravsk. pleša ali plešec. Nsl. pišete g-lu-lbanja cranium, lebk a galea.

O. Jarnik piše l'b (die Stirne, Front, Rundung, Vorderseite, Kahle itd.), in izpeljuje iz tega Lubno, Lebinje, L'benče, Libič, L'belj (Loibl), L'beliče, L'bljana (in der Front der Citadelle — kremľ — erbaut) itd.

S. Linhart jo razlaga pa iz Luba, Lublena, Lublana (II., 206) ter pravi, da se s tem vjema celo nem. Liebe in Leben; jaz pa terdim, da so iz te korenike imena Leb (ne Leeb) Lebén-án-ar (ne pa iz nem. Leben), Lobar (cf. Kogelšek), in jako se mi zdi, da tudi stsl. lobūzati.

O. Lobūzati, lobyzati osculari, salutare, lobüzü, lobūzanije osculum cf. nhd. lefse, quod cum lab in lat. labium, labrum cognatum est, ergo rad. lob cf. lat. osculum et nhd. maulchen, mündchen.

S. Kaj pa, ko bi lobū-yz-ati vjemal se z ljubiznū adj. amicus, exoptatus, ali z lizati lambere, ker pri besedici

L e d v a vix pišete sami: cf. jedva, quod fortasse pendet a pron. *i et jezykū*, quod cum liz lat. *lingere cognatum putamus?* — **Lobyzati** cf. *ljubiti amare, osculari*; scr. *labhprehendere addito sibilo, lubh cupere*. — **Bela Ljubljana** pa se mi je tolikanj priljubila, da jo čem, razlagajte jej ime kakor koli, pisati vedno **Ljubljana**, če je tudi precej že osivela.

Lovū.

O. *Lovū venatio, piscatio, lovū loviti, na lovēhu; lovīci, lovīcij venator.*

S. Pa imate tudi **lovlja**, **lovitva**, **loviteljstvo venatio**, **lovitelj**, **lovljenina praeda**; **lovīnikū-nica**; serb. **lovnja**. **Nsl. lavkati** t. j. **pabirkati** ali **paperkovati**; hrov. **lanuti vjeti** in **zalajati**; rus. **lovkij** t. j. **ročen (behend, gewandt)**.

Loza.

O. *Stsl. palmes, vitis arbori applicata, lozije, lozinije palmites, sarmenta.*

S. **Nsl. je loza vitis ters, lozje tersje**, pa tudi po **Dolenskem** in **Notranjskem silva log** (prim. **lozar-logar, Förster**).

P a š n i k.

Učitelj naj pazi, da se mladost ne popači, in da se ne pogubijo leta, v katerih se za človeški blagor dá veliko storiti. Učitelj naj pa tudi pazi, da sam mladine ne popači. **Sv. Križostom** pravi: „Više cenim tistega, ki je zmožen odgojevati serca otrok, kakor vsakega slikarja in podobarja in više kakor vsakega umetnika“. Lahko je učitelj sam kriv, da se otroci privadijo mnogoterih napāk, namreč: **1.** lažnjivosti, ako jim obljubi, pa obljube ne dopolni; **2.** besedljivosti, ako jim pusti jezlati in jezik iztegovati in se izgovarjati na mesto vbogati; **3.** mlačnosti, ako jim preveč na enkrat naloži, in jih neprenehoma kara; če jim nič ne reče, ako ravno ne storijo, kar jim je ukazal narediti; **4.** nezaroobljenosti; nezaroobljeni otroci postanejo, ako jim učitelj gerde nespodobne imena daje; ako jih v pričo drugih ljudi sramoti, jih brez potrebe drugim toži, kako so malopridni in poredni; ako jih za malovredne reči oostro kaznuje in jim lepega pogleda ne dá; **5.** nevbogljivosti, če jim ukaže, pa jih pusti, akoravno ne storijo, kar jim je rekel; če jim kazen zažuga, pa jih potem ne kaznuje; **6.** prevzetnosti; prevzetni postanejo, ako jim pokaže, da so bogateji in ime-

nitšeji kakor sosedomi, in druge za berače in capine ima; ako jih prehvali in pred drugemi povikšuje; 7. opravljivosti; opravljati se privadijo otroci, ako jih izprašuje, kaj so domá govorili, delali, jedli ali pili, brez vse potrebe; če jih za ogleduhe postavi, potem jim vse verjame, kar mu povedo, in se ne prepriča. Več jih jezik pogubi, kakor meč pomori; 8. samoglavnosti; samoglavni otroci postanejo, ako jim učitelj preveliko zapoveduje, pa jim svojo voljo pustí, ali ga vbogajo, ali ne, če otroka v pričo drugih v sram pripravi in enega zagovarja, drugega graja; 9. zanikernosti; zanikerni postanejo, ako nobenega veselja z njimi nima, in če jim nikoli ne pokaže prijaznega obraza in ljubezni do njih; in če pustí, da otroci umazani in nerazčesani v šolo hodijo; 10. vertoglavnosti, ako jim več naloži, ko morejo dopolniti; ako jim drugo ukaže poprej, ko prvo storijo; če jih premalo v strahu ima, kaznuje tako slabo, da ne občutijo, če jim vedno žuga, pa ne dopolni, da se mu lahko smeja.

M. Kalan.

Koristne stvari.

Nekaj o godbi.

Prelepo in naj čistejše veselje napravlja človeku godba. Ona sladko budí in ziblje dušna čutila in večkrat tudi tolaži hude strasti, mečí sercé in bláži vsega človeka. Ko poslušamo prijetne glase, nam je nekako milo-čudno pri sercu, in prav primerno je, da tudi premišljujemo, kako se to godí.

Da glasi doné na naša ušesa, stori zrak, ki se različno premika in trese, ter različno budí sluhove čutnice. Ko se dotaknemo napete strune, se hitro stresse, ker je raztegljiva, tako tudi stresne druge strune, ako so ktere pri njej. Dotaknjena struna pa stresne tudi zrak in nekoliko tudi druge reči, ki so ji blizo. Tudi vsaki drugi glas kolikor toliko zdrami bližnje strune, da se oglasé. Od tod pride, da strune na goslih, citrah ali na klavirju zapojó, če kdo močno zavpije, zapoje, ali če zabučé orgle. Od kod pa pride, da je ta glas visok, uni pa nizek? Edini vzrok temu je hitrost, ktera stresa zračne dele. Reč, ki zračne dele hitro stresne, dá visoki glas od sebe; nasproti pa pravimo, da ima bolj nizki glas taka reč, ktera zračne dele počasi stresne. Zakaj pa nekteri glasovi tako lepo in pri-

jetno doné na naša ušesa, in da so nam drugi tako zoperni, da jih kar slišati ne moremo? Vzrok je ta: Kedar združeni glasovi udarjajo na naše uho, takrat se tresejoči zračni deli večkrat zadevajo in prijetno družijo; kedar pa glasovi niso prav združeni, se ti deli ne družijo, ter tudi ne doné prijetno, temuč manj ali bolj zoperno na naša ušesa, in kolikor ima kdo bolj izobraženo uho, toliko hujše mu dénejo neharmonični glasi. Pravijo, da je bil star godec, kateri je vselej omedlel, kedar je slišal kake neobrane glase, in spoznalo se je že, da še celó živali ne morejo terpeti slabo vbranih glasov. Ušesa pa so tudi poterpežljiva in marsikdo, ki v mladih letih sliši nevbrane glase, se jih počasi tako navadi, da mu kar nič ne zopervajo; zato ni prav, če se mladi ljudje učé pri slabo vbranim klavirju ali sploh pri ljudeh, ki sami nimajo dobrega godbinega sluha. Zgledi storé povsod več, kakor suhe besede.

Iv. Zarnik.

Dva prijatelja si pišeta.

Ljubi moj Vedrilec!

Čudno se pletejo in razvijajo naše reči; sedaj nam pri-sveti mali žarek zlatega upanja — boljši časi za nas — sedaj pa se zopet pooblači in stamni pred našimi očmi. Nova šolska postava se valí in kuje, kakor železo, ki še ni dovolj raz-beljeno. Ti jo obračajo in obdeljujejo od te, drugi od une strani. Sedaj vse vpije: Učitelje izobražujmo! Učitelji potrebujejo vterjene omike. (Die Volksschullehrer bedürfen der kerngediegensten Bildung!) Oni morajo biti izobraženi za sedanje socialno in politično življenje, in morajo vedeti vse, kar koli se tirja od vsakega v resnici izobraženega človeka. Drugi pravijo: Učitelj naj ostane pri svojem kopitu, naj se uči in izobražuje le za svoj „a b c“, v druge reči, posebno pa v politiko, naj se ne vtika. On naj bo pohleven in vsem lepo pokoren, in ako se količkaj gane iz svojega okrožja, naj se resno zaverne, in če še vedno svojo tèrdi, naj se mu usta za vselej zamašé. Učitelj ne sme biti gospod, nego sluga vsem drugim. Eni terdijo: Sedanja šola pa nič! šole se morajo vse prestrojiti; „a b c“ naj gre iz šole, uči naj se zgodovina, zem-ljepisje, fizika, kemija, naravoslovje, jeziki, pisanje in višje spisovanje, risanje, merjenje, kmetijstvo in obertnijstvo, petje,

godba, telovadstvo i. t. d., t. j. ljudska šola mora biti vse učelišče za ljudstvo. Učitelj mora vse te nauke tudi sam dobro (ne poverhno) razumeti, in zraven še veliko več vedeti, kakor samo temeljite vednosti iz vseh teh nauk. On mora biti dobro premeden v antropologiji (v znanstvu človeške nature), v višji pedagogiki, odgoji in podučevanju; mora do drobnega poznati literaturo in logiko vseh živečih jezikov; ker na učitelja vse gleda, mora vedeti tudi v vseh rečeh ljudem svetovati, mora znati postave razkladati, ukaze in vse očitne naprave razjasnovati, mora pri ljudstvu zatirati slabo vero, mora oživljati ljubezen do vladarja in do vseh drugih gosposek; mora poznati politično in cerkveno razvijanje, ljudske šege in navade; mora znati presojevati, kaj je sploh koristno, kaj škodljivo, in mora vedno pravo zadeti, (es ist mit Recht zu wünschen, dass jeder Lehrer ein Mann von überwiegender Intelligenz, kurz ein ausgemacht tüchtiger und zuverlässiger Charakter sei —) t. j. učitelj naj bo od nog do glave ves tak, kakoršnega si le kak človek na svetu more zmisлити in tirjati. — Prosim te, ljubi moj, dobro preberi in še enkrat prevdarjaj vse to, kar sedanji svet od nas tirja, in potem vzemi v roke „načert nove postave za ljudske šole“ in beri §. 55., v katerem se ti odmerja plačilo, in vem, da te ne bode preveč veselilo, da si učitelj, kajti ta §. pravi: Deželna postava bode vrnovala učiteljsko plačo“. Res, lepe so besede, ktere pravijo: „Učiteljeva plača naj bode taka, da bode učitelj mogel živeti sebe in svojo družino brez vseh postranskih prislužkov“ i. t. d.; pa, ljubi moj, skušnja nas uči, koliko in v kakšnem redu smo učitelji dobivali plačo do sedaj pri naj lepših postavah, — in tako bode (Bog hotel, da bi ne bilo tako) tudi berž ko ne v prihodnje. V nekem kraji (v glavnem mestu lepe dežele) so srenjski učitelji že dvakrat prosili, da bi se jim po duhu časa zboljšala njih borna plača (ktera je odmerjena še po plači za časa cesarice Marije Terezije), ker pri sedanji dragini in ker morajo pri vsem tem še sami stanovanje in kurjavo plačevati, ne morejo svojemu stanu primerno živeti, in kaj misliš, kako je rešila meštna gosposka njih ponižno prošnjo? Še odgovorila jim ni, ne na prvo, ne na drugo vlogo, — in učitelji se vbijajo kakor morejo z vsakoverstnimi prislužki po mestu, da morejo sebe in svojo deržino preživeti. — V drugem kraji so učitelji prosili deželni

odbor, da naj bi se možjé poslanci potegnili za njih pravice — pa je nekdo teh mož, ki za svoje besede vlečejo vsaki dan lepe beliče, djal: *Wir lassen uns von den Lehrern Nichts vorschreiben; wir sind Gesetzgeber!*“ — Vidiš, dragi moj, tako se godí za naš poboljšek sedaj, ko ves svet vpije: *Omike, omike!*

Več bi s teboj kramljaj, ali prav za prav žaloval, — toda tako me zebe v perste, da ne morem dalje pisati, kajti peč brez derv je nepotrebno orodje v izbi. Še to: Ali si že pristopil k učiteljskemu društvu na Kranjskem? Jaz sem že ud tega društva, akoravno so mi nekteri branili, češ, da je to nepotrebno itd. Mislim pa: Kar eden ne more, jih premore več. Združena moč veljá. Bodi zdrav! in kmalu kaj piši svojemu

Čmernilecu.

Pod Gradom 1. februarja 1869.

Za otroke kaj.

(Vezilni šopek za očeta, mater, ali druge svoje.)

Preserčni, preljubi (ime)!
 Vaš god se približuje,
 In mene napeljuje,
 Se tega dneva veseliti
 Obilno srečo Vam vošiti:
 (Ime patrona) sprosi naj,
 Vam dneve srečne zdaj; —
 Vsa žalost naj od Vas beží,
 Veselje le naj Vam cvetí; —
 Po smert' pa Bog Vam daj
 Presladki sveti raj! —

Radoljub Podratitovski.

Šolske stvari.

Zastavice za otroke.

Zastavice in uganke so večkrat prav pripravne, da se otroci vadijo misliti in da so potem pazljivi. Tudi za plačilo pridnosti in lepega vedenja so take vedrilke prav primerne. Zastavice za otroke pa morajo biti otroškimi letom dostojne, tedaj ne smejo biti pretežke in zavite, in se morajo ozirati na otroško življenje in na vse, kar je v otroškem okrogu.

Tukaj podamo tovaršem nekaj za šolo in dom primernih zastavic:

1. V kateri šoli ne berejo in ne pišejo, ne sprašujejo in ne odgovarjajo?
2. Ktera ura nima kolescev in ne mahala?
3. Ktere škarje nimajo nobene klinje?
4. Ktera hiša nima oken in tudi ne strehe?
5. Kteri zvonček nič ne poje, pa ga ima vendar vsak rad?
6. Ktera miš ima dve nogi?
7. Kakšen ključ ne odpre nobenih vrat?
8. Kteri igravec nič ne zaigra?
9. Kteri hlapec ne služi plačila?
10. Imamo pri hiši eno reč, ki vedno gre in kaže, pa nima ne nog, ne rok. Kaj je to?
11. Imamo hišico. V nji sedi dva in trideset delalcev, veseli so in čversti, sedé vsi lepo v versti, se nič ne premaknejo, pa vendar hodijo gori in doli in večkrat pridno delajo. V sredi med njimi je gospod v rudeči obleki. Kaj je to?
12. Imam drevo; to ima dve večji veji in vsaka deset malih vejic, in kar je na svetu naj drajšega in lepšega, je sad teh vej. Kaj je to?
13. Poznam ženo, ki je naj pred bela kakor sneg, potem zelena kakor trava, potem pa rudeča kakor kri. Otroci jo imajo zeló radi. Kaj je to?
14. Pomladi te veselim; poletu te hladim; jeseni te živim; po zimi te grejem. Kaj je to?
15. Pri delu na polji nisem ugnana; sim in tje se mečem, pa nikoli ne sečem. Kaj je to?
16. Imam glavo in štiri nogé, vendar če se dotakneš, sem brez glave in nog, in če me primeš, me kmalu spustiš. Kdo sem jaz?
17. Kjer je solnce, luč gorí, tam ta žena le živí; s tabo vedno se pomika; včas' je mala, včas' velika. Kdo je ta?
18. V peči le sem prav domá, jem naj raji le dervá; če te kušnem, te bolí; voda koj me umorí.
19. Prav večkrat hodim jaz na pot, pa vendar sem domá v kot'.
20. Huda z mano se godí, močne me dervé pestí; v vroči peči me pekó, za me tudi molijo. Kaj je to?

(Prih. dalje.)

Dopisi in novice.

Iz pod Stola. Pri nas je bil pretečeni teden tako hud mraz, da otroci niso mogli več dni redno v šolo priti. Pa kaj, ko bi človek le imel kaj derv za šolo, da bi se zmerznjeni revčiki v šoli kaj pogreli! Pri nas je o šolski kurjavi ta navada, da učenci (se vé da bolj premožni) plačujejo nekaj soldov za derva, in kupim jih, kedar nabere kaj denarja. Dobre derva pa so pri nas drage, akoravno smo blizo gorá. Da bi se vendar že vstanovila nova šolska postava, in da bi rodila boljše čase za šolo in za učitelje!

Iz Dolenskega G. J. Debelak, učitelj v glavni šoli v Teržiču, nam je za božične praznike poslal lepo božično pesem z napevom, ki ga je sam zložil. Peli so to pesem po več farah našega kraja. Ne rečem, da se nam ravno ne manjka lepih božičnih pesem, toda tako prijetnih in za petje lahkinih nimamo še mnogo. Ravno ta skladatelj nam je poslal tudi latinsko mašo, ki jo je zložil, in je prav primerna za deželo. G. Debelak bi gotovo učiteljem vstregel, ako bi včasih svoje svojih izdelkov „Tovaršu“ poslal; posebno hvaležni bi mu bili za šolske pesmi.

X . . . .

Iz Ljubljane. Odbor dramatičnega društva je sklenil, da se razpiše darilo 25. gold. za naj bolji izvorni tekst (libretto) komične operete. Rokopisi pošiljajo naj se do 10. aprila t. l. odboru. Honorirali se bodo primerno tudi drugi dobri rokopisi, katerim se omenjeno darilo ne bode moglo prisoditi.

— O Učiteljski plači piše „Alte Presse“: V Peštu ima prvi učitelj 1215 gold., učitelj 700 gold., podučitelj 500 gold. letnega plačila. (Vsi imajo vsakih 5 let 50 gold. poboljška.) V Pragi so učiteljske plače zelo enake z učiteljsko plačo na Dunaju. V Smihovem (Smichov) so učiteljske plače: 1000 gold. 820, 660, 600, 500 in 450 gold. — V Bernu ima (v novi glavni šoli) vodja 1000 gold. in stanovanje; drugi štirje učitelji imajo po 550 gold. in 60 gold. za stanovanje (in vsi vsakih šest let po 50 gold. poboljška.) V Gradcu, kjer je 46 učiteljev, dobivajo od meseca januarja t. l.: 28 učiteljev po 600 gold. in 18 učiteljev po 400 gold. in štirikrat vsakih pet let 50 gold. poboljška. Tudi v drugih manjših mestih so učiteljske plače boljše, kakor na Dunaju. V Dunajskem novem mestu (Wiener-Neustadt) imajo učitelji po 600 gold. na leto in na Češkem v Pilsenu (Pilsen) po 630—360 gold. Še celo v malem mestecu Waidhofenu ima prvi učitelj 600 gold., eden 400 in trije po 300 gold. letnega plačila, zraven pa še kurjavo. Na Dunaju so v naj novejšem času te učiteljske plače: 31 učiteljev po 1000 gold., 43 pa po 800 gold. 64 učiteljev po 600 gold., 77 po 500 gold., 102 po 400 gold., eden pa ima samo 300 gold. Pomočni učitelji imajo: 14 po 250 gold.; drugi pa vsaki po 200 gold. letne plače. (Gotovo za veliko mesto, kakor je Dunaj, vse premalo.)

— Prvi list „Besednika“ je že prišel na ogled, in ima mnogo kratkočasnega in podučnega blagá, in obeta, da bode v skerbem izboru donášal raznoverstne pripovedke — tudi smesnice in druge kratkočasnice, vsakoverstne podučne spise o narodopisnih, zgodovinskih, gospodarskih in naravopisnih tvarinah v prav umevnej in čistej besedi. „Bog daj srečo!

— Čitalnica v Kranji je napravila dobrodelno besedo, in je oblekla 40 ubogih šolskih otrok. Lep zgled vsem društvom!

— Tudi v Kamniku so napravili tombolo, ktere dobiček je dal 81. gold. za 50 ubogih deklic v dekliški soli. Slava!

— Teržaški mestni magistrat je novim učiteljem prepovedal vpisati se v čitalnice.

— Tretji véliki zbor vseh avstrijskih ljudskih učiteljev bode to léto v Gradcu. Učiteljsko društvo v Gradcu obeta, da bode vse storilo, kar koli mu bode mogoče, da bi bil ta zbor prav sjajen.

Nova ptičja postava za Štajarsko. Razglasila se je od cesarja poterjena postava, ktera prepoveduje na Štajarskem ptiče loviti, mlade in ptičja jajca pobirati in pa gnejzda razdirati; kdor bi prepoved prelomil, kaznuje se z globo od 1—25 gid. ali pa z zaporom od 12 ur do 5 dni. Šolarji se kaznujejo po šolski postavi. §. 6 se glasi: „Učitelju in katehetu ljudske šole mora neposredno jemu predpostavljena šolska oblastnija, mojstrom pa srenjski predstojnik posebej naznaniti, naj podučujejo mladino, kako splošno, škodljivo in surovo je pobirati ptičem mlade ali pa razdirati gujezda, in naj jim razlagajo pričujočo prepoved in pa kazni, ktere zadenejo onega, ki bi prepoved prelomil.“— §. 7. „Okrajni odbori imajo dolžnost paziti in se prepričevati, da srenje na tanko spolnujejo določila te postave. Posebno pa imajo za to skerbeti, da bodo srenjski predstojniki vsako spomlad in vsako jesen to postavo v svoji srenji zopet oklicali“. Postavi je pridati obrazek razsodbe proti onim, ki bi grešili proti prepovedi.

— V Pragi je mestno svetovalstvo v seji 22. dec. preteč. l. sklenilo, da bode napravilo štiri meščanske šole, in sicer dve češki in dve nemški. Gotovo lep zgled vsem drugim glavnim mestom v Avstriji!

— Sliši se, da nasveti nekterih deželnih zborov o šolskem nadzorništvu ne bodo sprejeti, ker so zeló različni od vladinih predlogov, in da bode o tem naj berže veljala za časna postava.

— Iz dunajskega pedagogiuma se že slišijo čudna načela. Ondašnji vodja, dr. Dittes, je 14. t. m. v učiteljskem shodu rekel: „Tako dolgo, dokler bode v ljudski šoli imela duhovščina kerščanski nauk v rokah, se ne mora upati, da bi bila Avstrija srečna“. Ubogi pedagog!

— V novi šolski postavi je za en razred odločenih naj več 80 učencev. Dunajski učitelji pa pravijo, da tako veljá že sedaj, kakor veleva §. 345 šolskih uredeb, in da naj ne ostane pri starem, temuč naj tam, kjer je le en sam učitelj, podučuje le 60 učencev v enem razredu.

— Občeni zbor učiteljskega društva na Zgoranjem Avstrijskem je nasvetoval, da naj se slavnemu c. k. ministerstvu pošlje zahvala za novo šolsko postavo, in da naj se prosi, da naj bi učitelje postavljaj le samo deželni šolski svet.

— Šiba v šoli menda ostane; tako saj govore vsi skušeni šolski možjé, in še celó dunajski naj bolj liberalni šolski možjé, in še celó naj bolj prosti šolski listi pripoznavajo, da se brez šibe v šoli ne bode moglo popolnoma shajati. Nekdo pravi (v „Allgem. österr. Schltz.“): „Vzemite ljudski šoli še zadnji strah, in prihodnji zarod nam bode pričal, da to ni bilo prav in koliko se je škodovalo dobri reči“.

— Stroški za šolstvo so za letošnje leto tako le prevdarjeni: vsega vkup se za šolstvo izdaja 3,668.298 gold. (677.461 gold., več mimo lanskega leta), in sicer: za šolske svetovalce 73.283 gold. (lani 67.173 gold.), za državne priklade k šolskemu zavodu 2,655.521 gl. (lani 2,180.467 gold.), za akademije 55.140 gold. (lani 55.280 gold.) za ohranitev stavbinih spomenikov 8000 gold. (lani 6000 gold.), za ohranitev starih in novih očitnih spomenikov 6738 gold. (lani 738 gl.), za avstrijski muzej 295.000 gold. (lani 145.000 gold.), za umetnijsko obertnijsko šolo 12.800 gold. (lani 12.770 gold.), za zavode in priklade k c. k. naučnim namenom 184.285 gold. (lani 188.317 gold.), za odškodnino pri naučnih namenih 7.997 gold. (lani ravno toliko), za patronatne stroške 7.861 gold. (lani 14.394 gold.). Če se od teh izdajkov odštejejo stroški, ki niso s šolstvom skoro v nikakoršni zvezi, kakor p. za stavbine namene, za zidanje muzeja i. t. d., se vidi, da za p r a v i p o d u k ljudstva daje država komaj pol milijona.

Učiteljsko društvo na Kranjskem.

K učiteljskemu društvu so pristopili gg.: Janez Mandelc, učitelj v boh. Bistrici; France Lunder, učitelj na Berdu; Jožef Levičnik, učitelj v Železnikih; Janez Schiller, učitelj v Černomlju; Pavel Borštnik, učitelj v Preloki; Matej Germ, učitelj v Adlešicah; Luka Kožuh, učitelj v Podzemlju; France Kavčič, učitelj v Dragotušu; Anton Žibert, učitelj na Fužinah; Lovrenc Arko, učitelj v Šmartnem pod Šmarno goro; Ivan Zarnik, učitelj v Zatičini; Jožef Raktelj, učitelj v Ribnici; Jakob Ukmar, učitelj v Mošnjah; France Pozenel, učitelj v Černem verhu; France Klinar, učitelj v Podbrezji; France Pavlin, učitelj v priv. šoli g. Waldherja; France Duhnar, učitelj na Čerनुcah poleg Ljubljane.

Naznanilo.

Tukajšnjim in vnanjim (p. n.) udom učiteljskega društva naznanjamo, da je društvena soba od 15. preteč. m. v veliki Virantovi hiši, v drugem nadstropji, na Šentjakobskem tergu, kjer so ti le šolski in drugi časopisi pripravljeni za branje in razpošiljanje: 1) „Oesterreichischer Schulbote“, 2) „die Volksschule“, 3) „Schulzeitung“ (Spitzer), 4) „Schulzeitung für Innerösterreich (Tomberger), 5) „Der Schulfreund“ (Schmitz, Kellner), 6) „Učiteljski Tovarš“, 7) Slovenski Gospodar“, 8) „Slovenski Prijatelj“, 9) „Domovina“, 10) „Primorec“, 11) „Novice“, 12) „Danica“. — Kdor hoče kak časopis na dom dobivati, naj se oglasi in tudi pové, po kateri poti — pri „Tov.“ vredniku.